SIMION DĂNILĂ

OICONIMUL *REMETEA* ŞI VARIANTELE SALE. O CONTROVERSĂ*

1. Comunicarea noastră este prilejuită de un articol al lui I. Ionescu, apărut nu de mult în revista „Limba română”[1]. Autorul consideră, în esenţă, că termenul **râmeţ* (s. m.), pl. **râmeţi* este moştenit direct din limba latină (< *eremitus* < *eremita, -ae*) în epoca dacoromână (sec. II–VI, VII); el a fost împrumutat şi în maghiară, *remete* „pustnic, sihastru”. Cu alte cuvinte, magh. *remete* provine din rom. **râmeţ(i),* şi nu rom. **râmeţ(i)* din magh. *remete,* cum se susţine îndeobşte[2], ceea ce înseamnă că toate toponimele româneşti *Remetea, Rimetea, Remeţi* au avut la început forma *Râmeţ(i)* şi au fost apoi maghiarizate[3]. Principalul argument adus de I. Ionescu în sprijinul acestei etimologii este scrisoarea episcopului Teotim al Tomisului (sfârşitul sec. IV – începutul sec. V) adresată eremiţilor şi cenobiţilor din Scythia Minor (Dobrogea), dovadă a existenţei *eremiţilor* pe teritoriul ţării noastre înaintea folosirii termenilor *călugăr, mânăstire, monah, schimnic, schit, sihastru, sihăstrie*[4].

2. Problema merită a fi examinată mai îndeaproape, întrucât implică un proces mult mai complex, atingând însuşi adevărul istoric privitor la relaţiile româno-maghiare de-a lungul veacurilor.

2.1. O hartă a distribuirii oiconimelor *Remetea* (şi variantele) pe teritoriul României ne arată că acestea se întâlnesc numai în Banat şi Ardeal. Întocmirea acestei hărţi s-a făcut pe baza *Indicatorului localităţilor din România* de Ion Iordan, Petre Gâştescu şi D. I. Oancea (Bucureşti, 1974) şi a celor două volume din *Dicţionarul istoric al localităţilor din Transilvania* de Coriolan Suciu (Bucureşti, vol. I, 1967, vol. II, 1968). Informaţiile despre *Bucova* CS (pct. 24), fostă *Remetea,* provin de la Nicolae Stoicescu, *Bibliografia localităţilor şi monumentelor medievale din Banat* (Timişoara, 1973), iar cele despre *Riméťa,* afluent al Someşului Mare în hotarul localităţii Feldru BN, pe care a existat o mănăstire (pct. 28), „pe *Rimetea*” sau

---

* Comunicare prezentată la Al XI-lea Simpozion Naţional de Onomastică, Cluj-Napoca, 19-21 noiembrie 1996.

[1] I. Ionescu, *Doi termeni paleocreştini din epoca dacoromână,* în LR, XLIII, 1994, nr. 1–2, p. 28-31.

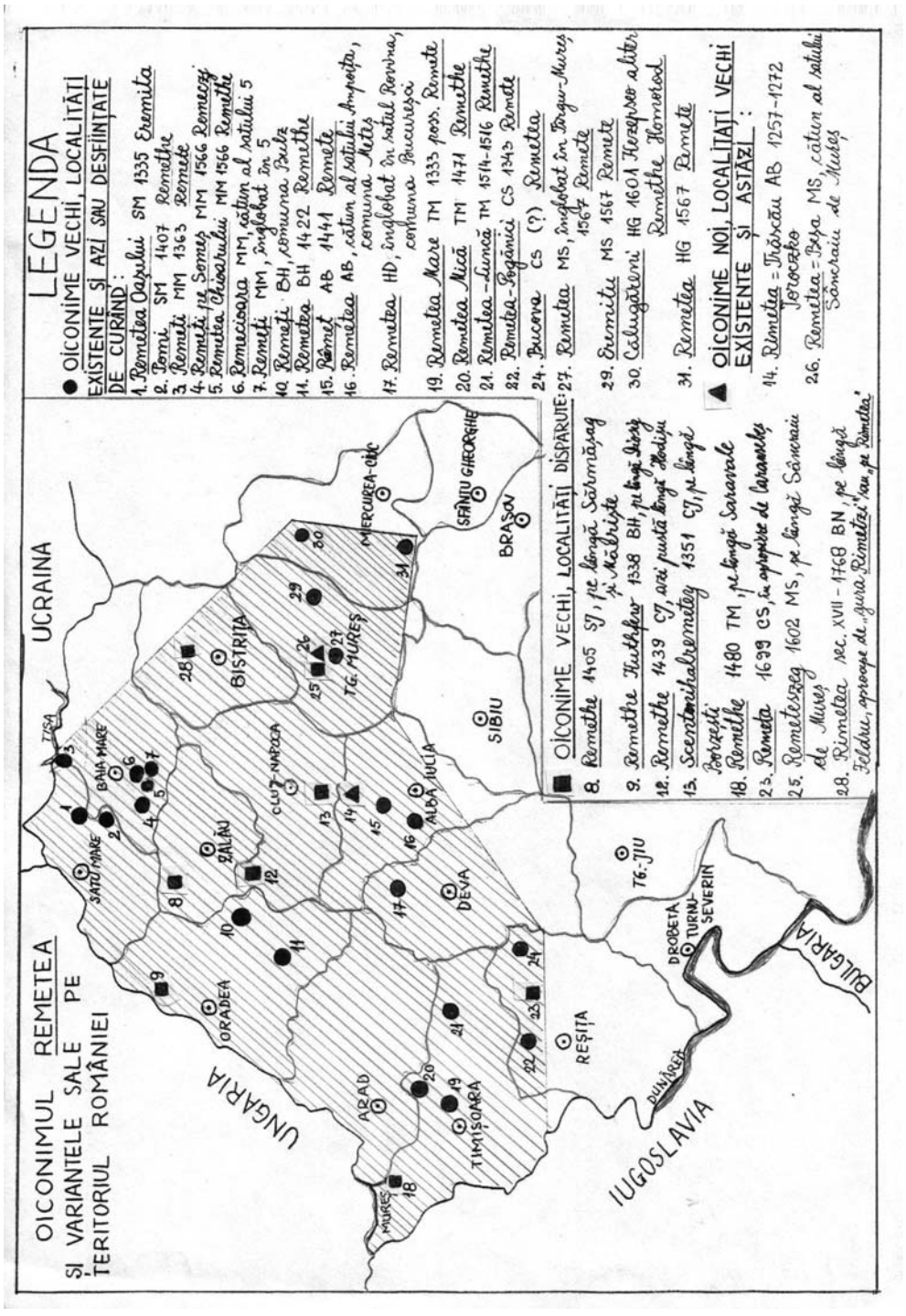
[2] Nicolae Drăganu, *Toponimie şi istorie,* Cluj, 1928, p. 113; „Balkan-Archiv”, III, p. 63; G. Kisch, *Das Banat im Spiegel seiner Ortsnamen,* Timişoara, 1928, p. 42; idem, *Siebenbürgen im Lichte der Sprache,* Leipzig, 1934, p. 303; Iorgu Iordan, *Toponimia românească,* Bucureşti, 1963, p. 245 etc.

[3] I. Ionescu, art. cit., p. 30.

[4] *Ibidem,* p. 30-31.

DACOROMANIA, serie nouă, VII – VIII, 2002 – 2003, Cluj-Napoca, p. 177-182

BDD-A1835 © 2002-2003 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:11 UTC)

BDD-A1835 © 2002-2003 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:11 UTC)

aproape de „gura *Rimetzi*", deci o *remeție,* de la care se trage şi numele respectivei ape, le-am preluat din *Atlasul lingvistic pe regiuni – Transilvania. Date despre localități şi informatori,* de Grigore Rusu, Viorel Bidian, Dumitru Loşonți, Bucureşti, 1992*,* p. 26, şi N. Drăganu, *Toponimie şi istorie,* p. 113; în privința numelui actual *Rimetea* AB (pct. 14), care l-a înlocuit pe mai vechiul Trăscău, Andrei-Vasile Muradin, de la Institutul de Lingvistică şi Istorie Literară „Sextil Puşcariu" din Cluj, originar din partea locului, ne spune că a fost preluat din microtoponimia localității, fiind numele unui deal.

N-am putut însă lămuri din ce rațiuni numele vechi al localității *Beşa* MS a fost înlocuit în vremurile mai noi cu *Remetea* (pct. 26) şi deci nici în ce măsură acest oiconim poate avea relevanță pentru discuția noastră.

Se cuvine să mai atragem atenția că am eliminat de pe hartă puzderia de nume *Râmeț* din compusele *Râmeț-Brădeşti, Râmeț-Cheia, Râmeț-Olteni, Râmeț-Poieni, Râmeț-Sat, Râmeț-Valea Inzelului, Râmeț-Valea Mănăstirii, Râmeț-Valea Uzei,* deoarece este vorba de cătune înglobate în satul *Râmeț* (pct. 15), comuna *Râmeț* AB, care au fost numite mult mai târziu *Râmeț* prin raportare la satul în jurul căruia gravitau. Cât despre *Cheia Râmețului* şi *Râpa Râmețului* sau *Mănăstirea,* pe care Iorgu Iordan[5] şi, după el, I. Ionescu[6] le leagă de cele de mai sus, ele sunt aceleaşi cu *Râmeț-Cheia* şi, respectiv, *Râmeț-Valea Mănăstirii*[7].

Absența oiconimului *Remetea* din Muntenia, Oltenia, Moldova, sudul Banatului şi chiar din Dobrogea, unde au fost semnalați eremiți în sec. IV–V, fără a mai vorbi de inexistența termenului comun şi propriu în dialectele sud-dunărene ale limbii române, este un indiciu clar că lat. *eremitus* n-a pătruns în straturile populare ale latinei dunărene şi că nu reprezintă deci o moştenire latinească în limba română.

2.2. Mai mult, ipoteza descendenței directe din latină a termenului în discuție nu se susține nici din punct de vedere fonetic. I. Ionescu, pentru a explica n. top. *Râmeț,* porneşte de la un apelativ ipotetic **râmeț,* cu pl. **râmeți,* care provine din lat. *eremitus* < lat. *eremita* (< gr.). Ca *eremitus* să devină în românește **râmeț,* autorul bucureştean presupune următoarele transformări fonetice: 1. „afereza lui *e-* inițial neaccentuat"; 2. „trecerea următorului *-e-* [...] în *-â-,* provocată de *-r-* precedent"; 3. „asibilarea lui *-t-* latin + *e, i* în *-ț(i)*". În fapt, aceste modificări nu se susțin în totalitate, deoarece: 1. *e* latin inițial şi neaccentuat, urmat de *r,* nu dispare, ci devine *a* (lat. *ericium* > *ariciu*[8], lat. *erunco* > *arunc*[9]) (cu alte cuvinte, *-r-* deschide vocala precedentă[10]); 2. dacă al doilea *e* – neaccentuat – nu se sincopează (ca în lat. *veteranus* > *bătrân*), el se poate transforma în *â* prin faza *a;* 3. nici în *eremitus,* nici în *eremita, t* nu este urmat de iot pentru a se produce asibilația; iotul apare în etimonul grecesc *eremites,* invocat de I. Ionescu, însă în felul acesta

[5] Iorgu Iordan, *op. cit.,* p. 245.
[6] I. Ionescu, art. cit., p. 29.
[7] C. Suciu, *Dicționar istoric al localităților din Transilvania,* I, Bucureşti, 1967, p. 137; II, Bucureşti, 1968, p. 80.
[8] *Istoria limbii române,* Editura Academiei, vol. II, Bucureşti, 1969, p. 199.
[9] Al. Philippide, *Originea românilor,* vol. II, Iaşi, 1927, p. 56.
[10] *Istoria limbii române,* Editura Academiei, vol. II, Bucureşti, 1969, p. 31.

BDD-A1835 © 2002-2003 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:11 UTC)

lucrurile se amestecă şi ipoteza pierde din caracterul coerent şi riguros ştiinţific. Mai adăugăm că *i* latinesc lung şi accentuat, cum este în *eremītus,* nu se transformă în *e,* ci rămâne neschimbat, deci nu-l justifică pe *e* din **râmeţ.*

Toate acestea pledează pentru inacceptarea ipotezei transmiterii lat. *eremitus* în româneşte sub forma **râmeţ.*

De fapt, termenul comun de la care trebuie să pornim este **râmete,* care se ordonează firesc în seria substantivelor cu terminaţia *-ete* şi pluralul în *-eţi,* aşa cum sugerase N. Drăganu: *burete–bureţi, ştiulete–ştiuleţi*[11], la care mai putem adăuga o mulţime de cuvinte asemănătoare (cf. *Dicţionar invers*): *castravete, ciuculete, erete, juvete, nămete, perete, scaiete, sticlete, vrăbete* etc. **Râmete* nu poate proveni decât din magh. *remete,* care, după *Magyar-román szótár* (Bucureşti, 1961), are o singură accepţie: „sihastru, pustnic", dar, după cunoscutul *Dictionariu ungurescu-romanescu* al lui G. Barițiu (Braşov, 1869), are două sensuri: 1. „eremitu, sechastru, anachoretu (pustnicu)" şi 2. „eremitagiu, sechastría" (acesta, sinonim deci cu *remetéseg* din acelaşi dicţionar). Credem că aceste două înţelesuri se regăsesc în toponimele româneşti: primul în numele localităţilor *Râmeţ* AB şi *Remeţ* MM (3), BH (cf. *Călugări* BH, BZ), al doilea în oiconimele *Remetea, Rimetea* (cf. *Călugăra* BC). *Râmeţ* (pluralul lui **remete,* cu *i* mut după africata *ţ*) este forma care a rezultat firesc din magh. *remete:* magh. *e* în interiorul cuvântului, indiferent de poziţia accentului, rămâne ca atare în împrumuturile noastre din ungureşte, iar după *r* (şi alte consoane dure) > *ă*[12]: **rămete* (cf. băn. *Răm™ća*), de la care se ajunge uşor la **râmete.* Celelalte forme sunt literarizate: *Remeţi, Remetea, Rimetea.*

DLR nu înregistrează apelativul **râmete – *râmeţi,* ci doar o creaţie savantă după magh. *remete: remeţie* „schit" (dintr-o lucrare a lui N. Iorga).

3. Pătrunderea magh. *remete* în Ardeal şi Banat se leagă, fără nici o îndoială, de tendinţele expansioniste ale catolicismului (după schisma din 1054), pe urmele cuceririlor maghiare în Transilvania.

Atâta vreme cât primii regi arpadieni ai Ungariei au rămas în bune relaţii cu Bizanţul, ortodoxia slavo-românească din Ardeal şi Banat şi-a putut continua existenţa aici până în secolul al XII-lea. Ulterior, şi mai ales pe vremea angevinilor, prozelitismul papal antiortodox a cunoscut o violentă recrudescenţă în aceste ţinuturi, dar şi la est şi la sud de Carpaţi[13]. El a fost susţinut cu deosebire de mănăstirile franciscane din Ungaria[14], care au luat naştere în secolul al XIII-lea, după fondarea ordinului franciscan al călugărilor cerşetori (1209) de către Sfântul Francisc din Assisi (1182–1226)[15], dar şi de alte ordine religioase. Este cunoscut

[11] N. Drăganu, *op. cit.,* p. 113.

[12] Király Francisc, *Contacte lingvistice,* Timişoara, 1990, p. 128-129.

[13] Milan Şesan, *Despre limba liturgică la români,* în „Mitropolia Ardealului", XX, 1975, nr. 1–2, p. 13.

[14] Ioanichie Bălan, *Vetre de sihăstrie românească,* Bucureşti, 1982, p. 287-288.

[15] Aşadar, călugării ortodocşi de la mănăstirea Sfântul Ioan Botezătorul din Morisena (Cenad

BDD-A1835 © 2002-2003 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:11 UTC)

din istorie că ordinele călugăreşti maghiare au fost aşezate în vechea Transilvanie de regii unguri, care le-au înzestrat cu bunuri şi privilegii, le-au fixat obiectivele, le-au organizat, le numeau şefii şi dispuneau de soarta şi averea acestora[16].

Remeţiile care încep să răsară de-acum pe teritoriul ţării noastre nu erau, după cum putem presupune, concepute în primul rând ca lăcaşuri ale unei vieţi isihastice, ci ca bastioane ale misionarismului catolic plantate în ţinuturi cu o populaţie covârşitor românească. Misionarismul nu se practică în locuri pustii *in deserto*, ci în zone intens populate, în cazul nostru într-un puternic bloc etnic valah.

O privire aruncată asupra hărţii alăturate arată că în judeţele Sibiu, Braşov şi Covasna nu întâlnim remeţii. Lucrul acesta se explică prin faptul că aici exista deja o populaţie catolică încă din secolul al XII-lea, dar mai ales al XIII-lea – cea săsească. Ea se stabilise în sudul Transilvaniei însoţită de misionarii ei catolici[17], cu care „râmeţii" ar fi venit într-o inutilă şi neloială concurenţă misionară. Colonizările săseşti din judeţul Bistriţa-Năsăud s-au făcut ceva mai târziu decât cele din sudul Transilvaniei[18].

4. Misionarismul catolic maghiar nu viza numai populaţia românească din Transilvania, ci şi populaţiile slave din regiunile cu care se învecina Ungaria feudală. Aşa se justifică prezenţa unor remeţii, atestate prin toponime (şi istoric), în sudul Slovaciei: *Remethe* (1255; *Szepesremete* la 1873; azi: *Mnišek nad Hnilcom*[19]) şi *Remetské Hámre* (magh.: *Remetevasgyár*[20], nu departe de graniţa cu Ungaria şi de judeţul Satu Mare); în Ucraina subcarpatică: *Turji Remeti* (1451: *Remete,* 1808: *Turia-Remete;* magh.: *Turjaremete*[21], la graniţa cu Slovacia şi aproape de graniţa cu Ungaria, în zona Ujgorod); în nord-vestul Ungariei, nu departe de graniţa cu Slovacia: *Dunaremete,* localitate în zona Györ-Sopron (1443: *Remethe*)[22], *Remeteség,* pustă lângă Tata (între Tatabánya şi Komárom), *Remete-hegy,* deal în apropiere de Nagykovácsi, zona Budapestei, ultimele două cu atestări mai recente[23]; şi în Croaţia (care trece de la ritul slavono-bizantin la cel latin abia pe la mijlocul secolului al XIII-lea[24]): *Remete,* în apropiere de Zagreb (în 1319, remeţie a

TM), după uciderea lui Ahtum (1028), n-au putut fi înlocuiţi cu „12 călugări franciscani" (I. Bălan, *op. cit.,* p. 289), ci cu călugări benedictini (cf. Vasile V. Muntean, *Contribuţii la istoria Banatului,* Tmişoara, 1990, p. 122).

[16] Onisifor Ghibu, *Ordinul franciscanilor conventuali („minoriţii") din Transilvania,* II, Bucureşti, 1937, p. XI.

[17] Thomas Nägler, *Aşezarea saşilor în Transilvania,* ed. II, Bucureşti, 1992, p. 50.

[18] *Ibidem,* p. 133.

[19] Kiss Lajos, *Földrajzi nevek etimológiai szótára,* Budapesta, 1988, p. 569.

[20] Lelkes György, *Magyar helységnév-azonosító szótár,* Budapesta, 1992, p. 322.

[21] Kiss Lajos, *op. cit.,* p. 686-687.

[22] *Ibidem,* I, p. 397.

[23] *Ibidem,* II, p. 407; despre activitatea fraţilor Chiril şi Metodiu în Moravia şi în ţările vecine şi despre lupta dintre ortodoxism şi catolicism în această zonă, vezi Milan Şesan, *Slavii, creştinismul şi Roma,* în „Mitropolia Moldovei şi Sucevei", XXXVII, 1961, nr. 9–12, p. 615-633.

[24] Cf. *Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild. Croatien und Slavonien,* Wien, 1902, p. 45.

BDD-A1835 © 2002-2003 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:11 UTC)

ordinului Sf. Augustin: „heremiti ordinis sancti Augustini ...propre Zagrabiam"; cf. şi 1292: „Procurator fratrum heremitarum de domo et conventu iuxta Zagrabiam"; 1377: *Remethe*[25]) şi *Remetinec,* în aceeaşi zonă[26].

De menţionat că *remete,* ca entopic, nu figurează, aşa cum este şi firesc, în manualul de toponimie slavă al lui Vladimír Šmilauer, *Příručka slovanské toponomastiky,* Praha, 1970.

5. Remeţiile ardelene şi bănăţene n-au dăinuit prea mult în forma în care au fost iniţial înfiripate. Populaţia românească, gravitând în jurul acestora, i-a asimilat repede pe „râmeţii" catolici[27], înlocuindu-i cu călugări ortodocşi, iar schiturile, ca peste tot în România, de altfel, s-au transformat în sate care au evoluat în felul lor: unele au dispărut, altele s-au dezvoltat până la mărimea unui district bănăţean[28] sau voievodat bihorean[29], altele au fost colonizate cu populaţie maghiară, fără dislocarea celei româneşti[30].

Putem afirma că, dacă în plan confesional ofensiva catolicismului maghiar în Ardeal şi Banat a avut efecte aproape neînsemnate, în toponimie a lăsat numeroase urme: pe lângă *Remetea* (cu variantele sale), putem cita atâtea localităţi cu numele *Apatău, Beclean, Căpălnaş, Căpâlna, Căpâlniţa, Căptălan, Copalnic, Cristur, Mănăşt(i)ur* etc., toate din maghiară.

Belinţ, jud. Timiş

[25] Kiss Lajos, *op. cit.,* II, p. 407.

[26] *Priručnik za primenu poštanskog broja,* [Beograd?], 1971, p. 44.

[27] De aceea, în dreptul unor asemenea localităţi găsim în documente menţiunea „possessio Valachalis" (Suciu II, p. 54).

[28] Ştefan Pascu, *Voievodatul Transilvaniei,* IV, Cluj-Napoca, 1989, p. 54.

[29] *Ibidem,* III, 1986, p. 527.

[30] Este cazul localităţii *Remetea* BH, care, la 1445, este consemnată *Magyarremethe, Olahremethe* (Suciu II, p. 75).

BDD-A1835 © 2002-2003 Editura Academiei
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 19:43:11 UTC)